

САЩ след Джордж Буш

БАРАК ОБАМА И ВЪЗМОЖНИТЕ ПРОМЕНИ

Проф. д-р Чавдар Николов

Двата мандата на доскорошния президент на Щатите Джордж Буш бяха цялостно идеологемно доминирани от дуалистичната “кръстоносна идея” – за глобалната месианска демократично-цивилизаторска роля на Съединените щати в международната политика и от идеологията на неолиберализма в икономическата област. Изострянето на геополитическите и на кризисните стопански проблеми на съвременния свят, кулминирало през 2009-2009 г., е еднозначно доказателство най-малкото за обективната липса на пенкилерно приложим управленски инструментариум, както и на подробно изчерпателен набор от универсални истини и прозрения.

Разширително и причинно-следствено тълкувана, днешната глобална обстановка в света неотменимо води в посока на дълбокото преосмисляне на досега правеното от САЩ и във вътрешен, и в международен план. Не толкова преосмисляне на тяхната много- и широкоаспектна глобална лидерска роля, колкото на подхода и средствата, които досега бяха прилагани за достигане на целите на Америка, които собствено обичайно бяха представяни като цели на съвкупния напредничав, развит и демократичен свят. А последното далеч не във всички случаи се оказваше вярно или поне не беше напълно вярно.

Затова най-точната масмедийна диагноза за началото на президентския мандат на Барак Обама е, че то е “претоварено с очаквания”. Обама почти тотално се възприема като изразител и носител на станалата остро необходима за целия свят “голяма промяна”.

В контекста не следва да се подминава показателната поредна изява на “несъвременност” на българския политически елит, чиито предпочитания предизборно открито клоняха в полза на съперника за президентското кресло – консерватора Маккейн. Докато, от друга страна, Барак Обама повече по интуиция, но явно напълно закономерно,

бе фаворит в предпочитанията на мнозинството обикновени граждани на България.

Трезвият анализ е призван да сепарира желаното от постижимото, реалистичното от илюзорното, абстрактното от конкретно прагматичното. Лозунговият оптимизъм, при цялата му неопровержима обществено-мобилизираща роля в предизборната и следизборната фаза, естествено постепенно ще премине на заден план, защото всяко сериозно управление по желязна предопределеност стъпва на фактите и на производното от тях "изкуство на възможното".

Лансирането от страна на новия държавен секретар Хилъри Клинтън на термина "интелигентна сила" маркира, както по всичко дотук личи, неслучаен поврат в модерната политика на Щатите. Затова без колебания трябва да приемем, че визираният поврат действително текущо ще се случи и то по възможно най-добрия начин, сиреч не единствено под формата на "задължително консултиране със съюзниците" по основните световни проблеми на политиката и развитието.

Как прогностично изглеждат шансовете на предпоставената потговорна и по-гъвкава от досегашната американска вътрешна и външна политика, ако не да реши, то поне да изведе основните геополитически и стопански проблеми на днешния свят по пътя на последователното им решаване?

В предизборната програма на Обама особено, централно – бих казал, внимание заслужава вътрешнополитическото намерение, в което се прещъна навремето президентът Бил Клинтън, да бъдат въведени задължителни медицински застраховки в САЩ. В случай, че бъде успешно реализирано, подобно обещание означава изключително сериозна ревизия на американския икономически и фискален модел, респективно – качествена промяна на цялостната конкурентна рамка в развития свят. Това би било и поредната значима крачка в коригирането на крайностите на неолиберализма, налагани в частност като единствено възможен начин на мислене за страните в преход.

Въпросното "единствено вярно" мислене се оказва с изключително тежки издръжки за България и най-лошото е, че веднъж завъртяно в порочния му кръг, тукашното обществено мнение не е в състояние да възприеме факта, че след двадесет и пет години неолибералният цикъл в световното развитие приключи и следва нещо различно, на първо място и най-вече в подходите и политиката на основния ни съюзник по Северноатлантическия договор.

По-нататък добри перспективи по отношение на спазването им имат предизборните обещания на Барак Обама за сериозна преоценка на

енергийната политика на Щатите, както и тези, свързани с опазването на околната среда.

Макар технологично Щатите да са твърде далеч от силното и бързо “намаляване на зависимостта от нефта”, потенциалът на страната за развитие на природоопазващи енергогенериращи мощности – атомни, такива от алтернативен характер – вятърни, водни, слънчеви, приливни, както и използващите биогорива, глобално е най-впечатляващият. Впрочем именно тези сфери съставляват един от акцентите за затвърждаване на глобалното иновационно превъзходство на САЩ в перспектива.

Най-важното в контекста, и това непременно следва да се изтъкне, се явява осъзнаването от страна на президента Обама и на новото американско правителство на обстоятелството, че пазарът доказано не е в състояние да реши сам проблема с разнообразяването на енергийните източници. Диверсификацията в енергетиката не може да стане без съответни строги насочващи държавни регулации, както и без финансиране от страна на държавата на ключови иновативни разработки. Тук в частност следва да се отбележи уникалният исторически опит на Щатите своевременно да прехвърлят резултатите от научно-технологическите си изследвания от военната област в цивилната. Визираният опит определено ще бъде много полезен и в идните години.

Задачата за разработване и продажби на икономичен, включително хибриден щатски автомобил, днес не се поставя от пазара – цените на горивата паднаха доста ниско, задачата се поставя от американската държава. По абсолютно същия начин стои и въпросът с енергоспестяването в САЩ, като се започне с жилищата на редовия американец и се свърши с широкопръсто пилеещата енергоресурси тежка индустрия.

Ефектът от бъдещата реализация на намеренията на Барак Обама в енергийната област би бил многопосочен и мултипликационен. Ограничаването на постъпателното и взривно нарастване на търсенето на нефт в близките години би предотвратило паниките на пазарите на горива и суровини в големи мащаби, на които станахме свидетели напоследък.

Известно е също така, че нефтът се явява един от основните екологични замърсители. По-строгите норми за опазване на околната среда, разрешени от Барак Обама на отделните щати (Калифорния възнамерява да ограничи емисиите с 30% до 2015 г.), ще имат съществен принос за ограничаване на глобалното въздействие върху

климата на Земята. Едно евентуално присъединяване към протокола от Киото от страна на САЩ – също.

При всяко положение икономичното, премереното използване на който и да е ограничен ресурс е от фундаментален общочовешки интерес. В това направление САЩ има какво да направят и по отношение на рециклирането. Заимстването на европейските постижения в тази област е и препоръчително, и неизбежно.

Като предварителен извод може да се каже, че там, където вътрешнополитическият интерес на Щатите се преплита с глобалния, както е в изложеното дотук, прогнозите по отношение на “успеваемостта” на управлението на президента Обама са добри. “По-смесени” изглеждат перспективите в “тясната” външнополитическа област.

Конфликтът в Палестина, в частност – в ивицата Газа, за съжаление не предполага нито краткосрочни, нито средносрочни перспективи за умиротворяване. Тук, струва ми се, доброто желание на новата американска администрация малко би могло да допринесе за промяна към по-голяма сигурност.

“Демократичната” алтернативност ООП-Хамас се очертава за палестинското общество като значително по-пагубна, отколкото “еднопартийността” на ООП от близкото минало. Въпросът на самоопределението и признаването на палестинската държава продължава да е съпътстван от поредица териториални неясноти и претенции, като това се усложнява до неимоверна степен от обстоятелството, че Западният бряг и Газа пребивават на дъното на бедността в световен мащаб. Бедността в комбинация с чувството за национална угнетеност доказано се явява хранителна среда за разпространението на радикални идеологии.

Евентуалното известно подобряване на отношенията САЩ-Иран, което влиза в плановете на Обама, едва ли осезателно ще смекчи вкоренената антизападна и антиизраелска позиция на държавата на аятоласите и на нейните разнообразни клонинги в Близкия и Средния Изток. Дефицитът на доверие тук в известен смисъл е “цивилизационно обусловен”. Ислямският фундаментализъм органично включва в себе си нетолерантна антизападна, а потенциалът на подобни режими съвсем не показва признаци на изчерпване, по-скоро – напротив. Така че до нормализация на отношенията между Запада, и САЩ в частност, и ислямско радикалния държавен и обществен сегмент на световната карта едва ли може да се стигне в обозрима перспектива.

Именно този контекст прави твърде проблематично за реализиране намерението на Барак Обама за “предоставянето на Ирак на неговия народ”. Пясъчната нестабилност на фундамента, на който е изградено днешното иракско правителство, го прави есенциално силно уязвимо. Срутването на създадените от американците властови конструкции в Ирак след

евентуалното им изтегляне от страната е най-вероятното, което може да се случи.

А попадането на Ирак в ръцете на фундаменталисти би усложнило неимоверно, до пълна безперспективност, международната мисия в Афганистан. “Принципът на доминото”, развивайки се по-този сценарий, най-вероятно ще повлече и Пакистан. В резултат би възникнала качествено нова, още по-напрегната геостратегическа обстановка в Средния Изток, обстановка с изключително отрицателни геополитически и геоикономически характеристики и последици. Ислямско-фундаменталистки блок в Средния Изток, при това притежаващ ядрено оръжие (Пакистан, евентуално в бъдеще – и Иран), би изправил света пред изпитанието на крайна непредвидимост и пред огромни рискове за самото съществуване и оцеляване на човечеството. Такова изпитание задължително следва да бъде избегнато.

Съвсем по различен начин изглеждат нещата с евентуалното отлагане и впоследствие изоставяне от американска страна на идеята за разполагане на антиракетен щит в Чехия и Полша. Подобна стъпка безспорно би допринесла за значително успокояване в поведението на Русия на международната сцена, а също и до голяма степен – за смекчаване на предизвикателната ѝ, по същество империалистическа, външнополитическа позиция, заета през последните години. Трябва откровено да се признае, че освен носталгично и икономически-благосъстоятелно обусловена въпросната позиция притежава също и пренебрежим компонент на рефлекторна реактивност.

Наследството от управлението на Джордж Буш в никакъв случай не може да получи и съответно не получава от сериозните анализатори положителна оценка. Касае се не само за “влошения напоследък имидж на Америка”, но и за създаването и утвърждаването в глобален мащаб на редица “задънени улици”, в които в непосредствено бъдеще няма изгледи да се отвори изход.

Барак Обама притежава завидна енергия, динамизъм и желание за смели, далече отиващи реформи, но той все пак не е чудотворец.

Такъв, по наше мнение, следва да бъде подходът за оценяване на усилията му за справяне с икономическата и финансовата криза. Президентът национално отговорно и, трябва да се подчертае, също така – приемствено, прави това, което понастоящем може и е мислимо да се прави: помага на промишлеността и на финансовия сектор на страната си, кондиционирано инжектирайки в тях ликвидност. Дали обаче това ще се окаже достатъчно и докога ще продължи настоящата сериозна депресия, е още много рано да се предвиди. При всяко положение по-бързото съвземане на американското стопанство ще благоприятства реформите на Обама.